

О. З. Микитин,  
к. т. н., доцент, доцент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності,  
Національний університет "Львівська політехніка"  
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-9016-6757>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.24.131

# ЕКСПОРТ VS ІМПОРТ: МОЖЛИВОСТІ ЗРОСТАННЯ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ

О. Мукитын,  
PhD in Technical Sciences, Associate Professor,  
Associate Professor of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University

## EXPORTS VS IMPORTS: GROWTH OPPORTUNITIES AND CHALLENGES FOR THE ECONOMY

**У статті здійснено комплексний аналіз експортних та імпорتنих операцій України з урахуванням їхнього впливу на економічне зростання та структурну модернізацію національної економіки. Дослідження підтвердило, що ключовими драйверами експорту залишаються сільськогосподарська продукція, металургійні вироби, харчова та промислова продукція, ІТ-послуги та транспортні послуги. Встановлено, що активний експорт сприяє розширенню міжнародних ринків збуту, диверсифікації товарної структури, підвищенню виробничих масштабів і впровадженню інноваційних технологій у різних секторах економіки, що безпосередньо забезпечує зростання конкурентоспроможності України на світовому ринку. До основних викликів для національної економіки при експортних операціях віднесено високу залежність від кон'юнктури світових ринків, коливання цін на ключові товари, технологічну та інфраструктурну недостатність окремих секторів, посилення конкуренції з боку інших експортерів. Поряд із цим аналіз імпорتنих операцій продемонстрував їхню критичну роль у модернізації промислових потужностей, підвищенні технологічного рівня виробництва, забезпеченні підприємств сучасним обладнанням та матеріалами, стабілізації внутрішнього ринку. Виявлено низку ризиків, пов'язаних із імпортом, зокрема високу залежність від коливань світових цін, геополітичні та регуляторні обмеження, логістичні труднощі та конкуренцію з імпортними товарами. На основі отриманих результатів сформульовано рекомендації щодо формування збалансованої торговельної політики, яка передбачає стратегічне використання імпорتنих потоків для технологічного розвитку та одночасне стимулювання експорту для нарощення валютних надходжень, зміцнення виробничого потенціалу та підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни. Підкреслено, що ефективне поєднання експортних і імпорتنих операцій здатне забезпечити стійке економічне зростання, прискорити структурну трансформацію економіки, підвищити її адаптивність до глобальних економічних викликів і створити передумови для довгострокової економічної стабільності.**

*The article provides a comprehensive analysis of Ukraine's export and import operations, taking into account their impact on economic growth and structural modernization of the national economy. The study confirmed that the key drivers of exports remain agricultural products, metallurgical products, food and industrial products, IT services and transport services. It was established that active exports contribute to the expansion of international sales markets, diversification of the commodity structure, increasing production scales and introducing innovative technologies in various sectors of the economy, which directly ensures the growth of Ukraine's competitiveness in the world market. The main challenges for the national economy in export operations include high dependence on the situation in world markets, fluctuations in prices for key goods, technological and infrastructure inadequacy of certain sectors, and increased competition from other exporters. Along with this, the analysis of import operations demonstrated their critical role in the modernization of industrial capacities, increasing the technological level of production, providing enterprises with modern equipment and materials, and stabilizing the domestic market. A number of risks associated with imports have been identified, including high dependence on fluctuations in world prices, geopolitical and regulatory restrictions, logistical difficulties, and competition with imported goods. Based on the results obtained, recommendations have been formulated for the formation of a balanced trade policy, which involves the strategic use of import flows for technological development and simultaneous stimulation of exports to increase foreign exchange earnings, strengthen production potential, and increase the country's international competitiveness. It is emphasized that an effective combination of export and import operations can ensure sustainable economic growth, accelerate the structural transformation of the economy, increase its adaptability to global economic challenges, and create the prerequisites for long-term economic stability.*

*Ключові слова: експорт, імпорт, імпортозалежність, міжнародна торгівля, зовнішньоторговельна політика, конкурентоспроможність, економічне зростання, виклики, ризики.*

*Key words: export, import, import dependence, international trade, foreign trade policy, competitiveness, economic growth, challenges, risks.*

## ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах трансформації світової економіки та підвищеної волатильності глобальних ринків питання оптимізації співвідношення експорту й імпорту набуває ключового значення для забезпечення стійкого економічного розвитку. Зміна структури міжнародної торгівлі, посилення конкуренції між країнами та пришвидшення неоіндустріалізації вимагають переосмислення стратегій інтеграції у світовий економічний простір. У цих умовах держава має не лише нарощувати експортний потенціал, але й забезпечувати ефективне використання імпорту як інструменту модернізації виробництва та підвищення конкурентоспроможності економіки.

Оптимальне поєднання експортних і імпортних операцій стає одним із ключових чинників формування збалансованої зовнішньоекономічної політики, що сприяє зміцненню фінансової стабільності, розвитку внутрішнього ринку та адаптації до глобальних економічних змін. Рациональне управління зовнішньоторговельними потоками дозволяє мінімізувати залежність від коли-

вань світової кон'юнктури та забезпечити належний рівень економічної безпеки держави. Також збалансована структура експорту й імпорту створює умови для модернізації виробничого потенціалу, підвищення інноваційності підприємств і розширення участі країни у міжнародних логістичних ланцюгах доданої вартості. У результаті ефективна зовнішньоекономічна стратегія стає важливим інструментом підтримки довгострокового зростання та зміцнення конкурентних позицій на світових ринках.

Для України питання раціонального співвідношення експортних та імпортних операцій має особливо важливе значення, оскільки структура зовнішньої торгівлі залишається чутливою до змін світової кон'юнктури, логістичних обмежень та геополітичних ризиків. Висока залежність від експорту сировинних товарів, обмеженість стабільних транспортних маршрутів та необхідність постійної переорієнтації торговельних потоків в умовах значних гібридних зовнішніх викликів посилюють потребу у формуванні гнучкої та стійкої торговельної стратегії. У цих умовах важливим стає не лише нарощення обсягів експорту, але й забезпечення якісної структури імпорту на основі модернізації виробництва, технологічного оновлення та інституційної підтрим-

ки внутрішнього ринку. Очевидно, що збалансований розвиток експортного потенціалу та раціональна імпортерна політика дозволяють мінімізувати вразливість економіки, посилити її адаптивність до зовнішніх шоків та сприяти довгостроковому зростанню.

Примітно, що трансформація глобальних ланцюгів постачання та зростання вимог до якості й технологічності продукції потребують від України модернізації виробництва та розширення номенклатури товарів і послуг, здатних конкурувати на міжнародних ринках. У таких умовах ефективно поєднання експортних та імпорتنих операцій стає критично важливим для забезпечення економічної стабільності, адаптації до зовнішніх викликів і посилення конкурентних позицій країни у світовій економіці. Збалансоване управління торговельними потоками дозволяє не лише підвищувати конкурентоспроможність національної економіки, але й підтримувати інноваційно-технологічний розвиток, стимулювати фінансово-інвестиційну активність та зміцнювати інтеграцію України у міжнародні економічні відносини. Все це зумовлює актуальність порівняльного аналізу експортних і імпорتنих операцій, їх впливу на економічну динаміку та в подальшому формування стратегічних пріоритетів державної зовнішньоекономічної політики.

## АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що у наукових працях простежується комплексний підхід до вивчення проблематики експортно-імпоротної діяльності та її впливу на економічний розвиток України. Так, значна увага приділяється питанню імпортозалежності внутрішнього ринку, що відображено у працях Р. Лупака, який досліджує розвиток підприємництва в умовах імпортонасичення та обґрунтовує інструменти державної політики імпортозаміщення [1, с. 136—142; 2, с. 20—29]. У продовження цієї тематики, Т. Васильців та ін. акцентують на загрозах економічній безпеці, що виникають в умовах зростання імпортозалежності, підкреслюючи необхідність формування ефективних механізмів її мінімізації [3, с. 12—17]. Натомість В. Гурочкіна та О. Менчинська оцінюють ступінь локалізації виробництва та визначають рівень імпортозалежності підприємств, у результаті чого вдається зрозуміти масштаби впливу зовнішньої торгівлі на національну економіку [4, с. 21—29].

Важливу увагу дослідники приділяють розвитку експортного потенціалу та його ролі у структурній модернізації економіки. Так, М. Ковбатиюк та ін. пропонують моделі оцінювання експортного потенціалу країни, тоді як Р. Савлук, І. Федішин та ін. аналізують взаємозв'язок між динамікою експорту та макроекономічними показниками і пропонують інструментарій нарощення експортного потенціалу для модернізації галузевого комплексу країни [5, с. 71—81; 6; 7, с. 75—85]. Наукові дослідження С. Туми та ін. вказують на структурні зрушення в експортному секторі та висвітлюють виклики глобалізації, які потребують розроблення та реалізації адаптаційних стратегій [8].

Еволюційні тенденції становлення світових торговельно-економічних зв'язків, які описані Ю. Над-

вірнянським, дозволяють краще зрозуміти сучасні закономірності розвитку глобальної торгівлі [9]. В. Яновська та В. Гурочкіна аналізують інтеграцію України у світові виробничі і торговельні процеси, М. Чепелюк та Я. Мельник — обсяги експортно-імпоротної діяльності вітчизняних виробників на ринку ЄС [10; 11, с. 26—32]. Результати досліджень К. Щура, І. Чичкало-Кондрацької та Л. Титаренко, засвідчують зростання впливу глобальних економічних тенденцій на зовнішньоекономічну діяльність та розвиток міжнародних економічних відносин України [12, с. 66—77; 13].

Особливості функціонування зовнішньої торгівлі під час війни та кризових гібридних умов висвітлюють З. Атаманчук, С. Кваша, Ю. Орел та ін., які наголошують на викликах логістики, структурних змінах товарообігу та необхідності адаптації економічної політики до нових реалій [14; 15, с. 218—222; 16].

Т. Батракова та С. Фоменко досліджують стан торгівлі в умовах економічної нестабільності, а Т. Яровенко та ін. — розвиток міжнародної торгівлі України в кризових ситуаціях, що дозволяє комплексно оцінити ризики та можливості зовнішньоекономічної діяльності [17, с. 56—62; 18, с. 174—178].

Не менш важливими є дослідження стратегічного планування та формування торговельної політики. Так, С. Іванов та ін. аналізують напрями формування експортної стратегії України в умовах відновлення економіки, тоді як Х. Тельнова та ін. досліджують вплив зовнішньоторгівельної політики на економічне зростання, демонструючи взаємозв'язок державного регулювання та ефективності експортно-імпоротної діяльності [19, с. 16—27; 20, с. 345—357].

## ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є науково-прикладне обґрунтування експортних і імпорتنих операцій у контексті можливостей зростання та викликів для економіки.

## ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сформувалася низка суперечностей стосовно можливостей зростання і викликів для економіки в контексті експортних та імпорتنих операцій. З одного боку, розширення експортного потенціалу розглядається як ключовий драйвер економічного розвитку, що забезпечує приплив валютних надходжень, стимулює виробництво та сприяє зміцненню міжнародної конкурентоспроможності. З іншого боку, надмірна орієнтація на імпорт або, навпаки, обмеження його обсягів можуть як відкривати нові можливості для модернізації економіки, так і створювати додаткові ризики, пов'язані із залежністю від зовнішніх постачальників, коливанням світових цін та поглибленням торговельних дисбалансів. У цьому контексті формування збалансованої моделі зовнішньої торгівлі постає не лише як економічне, а й як стратегічне завдання, що потребує комплексного підходу та врахування як внутрішніх, так і зовнішніх детермінант.

Питання оптимізації співвідношення експорту та імпорту залишається предметом наукових дискусій, а його ефективно вирішення — важливою передумовою забезпечення стійкого економічного розвитку країни.

| Можливості зростання                                                                                                                                                    | Перелік ЕКСПОРТНИХ операцій*                                                                  | Виклики для економіки                                                                                                                                                             |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ↑ розширення ринків збуту;<br>↑ диверсифікація структури експорту;<br>↑ збільшення виробничих масштабів                                                                 | <b>Сільськогосподарської продукції</b><br>(зернових, олій, насіння)<br>(18,1 млрд дол. США)   | ↓ посилення вразливості до коливань світових цін;<br>↓ підвищення залежності від погодних умов та врожайності;<br>↓ зростання логістичних та транспортних ризиків                 |
| ↑ підвищення технологічного рівня виробництва;<br>↑ розширення асортименту та номенклатури продукції;<br>↑ укріплення позицій на міжнародних ринках                     | <b>Металургійної продукції</b><br>(металів, мінеральної сировини)<br>(6,4 млрд дол. США)      | ↓ посилення волатильності світових ринків металів;<br>↓ високі енерговитрати виробництва;<br>↓ загострення екологічних обмежень і норм                                            |
| ↑ вихід на нові міжнародні ринки;<br>↑ підвищення якості та безпеки продукції;<br>↑ формування брендів з високою доданою вартістю                                       | <b>Продукції харчової промисловості</b><br>(3,7 млрд дол. США)                                | ↓ посилення конкуренції з імпортом;<br>↓ підвищення вимог до відповідності міжнародним стандартам сертифікації;<br>↓ сезонні коливання обсягів поставок                           |
| ↑ модернізація виробництва та технологічного обладнання;<br>↑ збільшення частки у промисловому експорті;<br>↑ підвищення технологічного рівня продукції                 | <b>Промислових товарів</b><br>(машин, устаткування, електрообладнання)<br>(3,5 млрд дол. США) | ↓ високі інвестиційні потреби для оновлення виробництва;<br>↓ посилення конкуренції з міжнародними виробниками;<br>↓ технологічна відсталість окремих секторів промисловості      |
| ↑ розширення експорту ІТ-послуг на міжнародні ринки;<br>↑ високий прибуток при низьких матеріальних витратах;<br>↑ розвиток людського капіталу                          | <b>ІТ-послуг</b><br>(комп'ютерних, інформаційних, телеком-послуг)<br>(6,5 млрд дол. США)      | ↓ міграція кваліфікованих кадрів;<br>↓ підвищення залежності від зовнішнього попиту;<br>↓ посилення кіберризиків та загроз безпеці даних                                          |
| ↑ розвиток транзитного потенціалу та транспортних коридорів;<br>↑ збільшення обсягів міжнародних перевезень;<br>↑ інвестиції в модернізацію транспортної інфраструктури | <b>Транспортних послуг</b><br>(4,1 млрд дол. США)                                             | ↓ підвищення зношеності інфраструктури та об'єктів транспорту;<br>↓ посилення геополітичних ризиків;<br>↓ збільшення регуляторних обмежень та бар'єрів для міжнародних перевезень |

\* дані за 2024 р.

**Рис. 1. Перелік експортних операцій та їх вплив на розвиток економіки: український контекст**

Зокрема, такий напрям має вагому наукову цінність, оскільки визначення збалансованої зовнішньоторговельної структури впливає на рівень конкурентоспроможності, формує інвестиційну привабливість та створює можливості для модернізації виробництва і технологічного оновлення економіки.

Згідно з виділеними концептуальними характеристиками та тенденціями світової торгівлі, на рис. 1 показано ключові експортні операції України та продемонстровано їхній вплив на економіку, що дозволяє визначити сектори, які створюють можливості для зростання, а також ті, згідно чого виникають ризики та виклики для стабільності й конкурентоспроможності національної економіки.

Примітно, що експорт сільськогосподарської продукції сприяє розширенню ринків збуту, диверсифікації структури міжнародної торгівлі та збільшенню виробничих масштабів, забезпечуючи значний внесок у валютні надходження та економічне зростання країни. Водночас такі операції залишається вразливою до коливань світових цін, погодних умов, сезонних коливань

врожайності та логістичних ризиків, що підкреслює необхідність впровадження комплексних стратегій стабілізації, управління ризиками та модернізації аграрного сектору.

Стосовно експорту металургійної продукції необхідно відзначити низку можливостей для зростання економіки, зокрема підвищення технологічного рівня виробництва, розширення асортименту та номенклатури продукції, а також укріплення позицій України на міжнародних ринках. Завдяки розвитку металургійного сектору країна отримує змогу збільшувати обсяги експорту високотехнологічної продукції, залучати інвестиції та зміцнювати свою конкурентоспроможність у світовому масштабі.

Натомість експорт продукції харчової промисловості відкриває для України нові міжнародні ринки та створює умови для підвищення якості ринкової пропозиції і формування брендів з високою доданою вартістю. Як свідчить досвід такої політики інших країн, активне розширення експортного портфеля тісно пов'язане з посиленням конкуренції з імпортними товарами, зростанням вимог до відповідності міжнародним стандартам сертифікації та сезонними коливаннями поставок, що зумовлює необхідність комплексного управління виробничими процесами, контролю якості та адаптації до динаміки світових ринків.

Потрібно відмітити, що збільшення обсягів експорту промислових товарів, зокрема машин, устаткування та електрообладнання, позитивно впливає на модернізацію виробництва та технологічного обладнання, підвищує частку промислової продукції у зовнішньоторговельному балансі та зміцнює технологічний рівень продукції. Так, органам державного регулювання потрібно врахувати, що активне нарощування експорту промислових товарів пов'язане з високими інвестиційними потребами для оновлення виробництва, посиленням конкуренції з боку міжнародних виробників та технологічною відсталістю окремих секторів промисловості. У підсумку існує необхідність комплексного підходу до модернізації, впровадження інноваційних технологій, підвищення ефективності виробничих процесів та формування стратегій підтримки конкурентоспроможності на глобальному рівні.

Відомо, що розширення ринку ІТ-послуг на міжнародні ринки створює значні можливості для зростання

та модернізації економіки країни, оскільки стимулює розвиток людського капіталу через залучення висококваліфікованих спеціалістів, сприяє підвищенню рівня професійної підготовки та обміну знаннями з міжнародними партнерами, а також забезпечує високий прибуток при відносно низьких матеріальних витратах завдяки цифровому характеру послуг і низькій потребі в капіталовкладеннях для їх виробництва. Втім така орієнтація на зовнішні ринки підвищує ризик міграції кваліфікованих кадрів за кордон, що може негативно вплинути на внутрішній ринок праці, посилює залежність економіки від коливань зовнішнього попиту та кон'юнктури світового ринку, створює нові виклики у сфері кібербезпеки, захисту даних та інформаційної безпеки.

Такі ж висновки можна зробити в контексті експорту транспортних послуг, які відіграють важливу роль у зміцненні економічного потенціалу країни, оскільки стимулюють зростання транзитного потенціалу та розвиток стратегічних транспортних коридорів, сприяють збільшенню обсягів міжнародних перевезень і полегшують інтеграцію національної логістичної системи у глобальні ланцюги постачання. У результаті в країні можливо створити сприятливі умови для залучення інвестицій у модернізацію та розширення транспортної інфраструктури, що підвищує ефективність перевезень, зменшує витрати часу та ресурси, стимулює розвиток суміжних секторів економіки.

Потрібно враховувати й те, що інтенсивне використання транспортних мереж підвищує зношеність об'єктів, потребує додаткових витрат на їх ремонт і утримання, посилює геополітичні ризики у нестабільних регіонах транзиту та обмежує діяльність перевізників через зростання регуляторних і адміністративних бар'єрів у сфері міжнародних перевезень.

Запропонований методичний підхід до ідентифікації можливостей зростання та викликів для економіки через здійснення експортних операцій також застосовано для аналізу імпорту (рис. 2).

Відомо, що імпорт сільськогосподарської продукції відкриває значні можливості для економіки, оскільки

| Можливості зростання                                                                                                                                                                                                    | Перелік ІМПОРТНИХ операцій*                                                                   | Виклики для економіки                                                                                                                                                                                          |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ↑ забезпечення стабільного внутрішнього споживчого ринку;<br>↑ диверсифікація джерел постачання;<br>↑ підвищення якості та розширення асортименту продукції                                                             | <b>Сільськогосподарської продукції</b><br>(зернових, олій, насіння)<br>(7,8 млрд дол. США)    | ↓ зростання залежності від імпортних постачальників;<br>↓ постійна адаптація до коливань світових цін на сировину та продукти;<br>↓ зростання логістичних та транспортних ризиків, включно з митними бар'єрами |
| ↑ забезпечення стабільної сировинної бази для вітчизняної промисловості;<br>↑ підвищення технологічного рівня виробництва завдяки доступу до якісної сировини;<br>↑ розширення асортименту та номенклатури продукції    | <b>Металургійної продукції</b><br>(металів, мінеральної сировини)<br>(1,5 млрд дол. США)      | ↓ підвищення імпортозалежності від світових ринків металів;<br>↓ постійна адаптація до коливань цін;<br>↓ розширення обмежень постачань готової продукції;<br>↓ високі транспортні витрати та митні бар'єри    |
| ↑ отримання доступу до високоякісних продуктів і сучасних технологій;<br>↑ розширення асортименту продукції на внутрішньому ринку;<br>↑ сприяння розвитку переробних підприємств через використання імпортової сировини | <b>Продукції харчової промисловості</b><br>(7,7 млрд дол. США)                                | ↓ посилення конкуренції для внутрішніх виробників;<br>↓ необхідність дотримання міжнародних стандартів і сертифікації;<br>↓ складність адаптації до сезонних коливань поставок та затримок у логістиці         |
| ↑ модернізація промислових потужностей вітчизняними виробниками;<br>↑ доступ до інноваційних розробок і сучасного високо-технологічного обладнання;<br>↑ підвищення якості продукції                                    | <b>Промислових товарів</b><br>(машин, устаткування, електрообладнання)<br>(6,7 млрд дол. США) | ↓ високі витрати на імпорт обладнання;<br>↓ імпортозалежність від постачальників технологій;<br>↓ посилення технологічної відсталості при обмеженому доступі до інновацій                                      |
| ↑ доступ до сучасних IT-рішень та хмарних сервісів;<br>↑ підвищення ефективності бізнес-процесів;<br>↑ розвиток IT-навичок і компетенцій найнятого персоналу                                                            | <b>IT-послуг</b><br>(комп'ютерних, інформаційних, телеком-послуг)<br>(6,4 млрд дол. США)      | ↓ зростання залежності від іноземних провайдерів;<br>↓ погіршення кібербезпеки та зростання ризику витоку даних;<br>↓ міграція кваліфікованих IT-спеціалістів                                                  |
| ↑ оптимізація логістики та зниження витрат на перевезення;<br>↑ розширення міжнародних транспортних маршрутів;<br>↑ підтримка розвитку експорту через використання імпортних транспортних послуг                        | <b>Транспортних послуг</b><br>(2,5 млрд дол. США)                                             | ↓ висока вартість міжнародних перевезень;<br>↓ підвищення залежності від геополітичної ситуації та митних бар'єрів;<br>↓ зростання зношеності транспортної інфраструктури та об'єктів перевезення              |

\* дані за 2024 р.

Рис. 2. Перелік імпортних операцій та їх вплив на розвиток економіки: український контекст

підтримує стабільність внутрішнього споживчого ринку, задовольняє потреби населення у високоякісних продуктах і зміцнює продовольчу безпеку країни. Розширення джерел постачання зменшує ризики дефіциту продукції через перебої у внутрішньому виробництві та водночас сприяє підвищенню якості й розширенню асортименту товарів на ринку.

Разом із цим така зовнішньоторговельна діяльність супроводжується низкою потенційних ризиків — зростає залежність економіки від імпортних постачальників, що робить країну більш вразливою до зовнішніх шоків, зокрема до змін світових цін на сировину та готову продукцію. Окрім цього, існують логістичні та транспортні ризики, включно з можливими митними бар'єрами, затримками перевезень та коливаннями тарифів, а це вимагає активного регулювання, розвитку інфраструктури та ефективного управління ланцюгами постачання.

Щодо імпорту металургійної продукції, зокрема металів та мінеральної сировини, його цінність полягає у відкритті для національної економіки важливих перспектив розвитку промислового сектору. По-перше, забезпечується стабільна та надійна сировинну базу, що дозволяє промисловим підприємствам ефективно планувати виробничі процеси та уникати простоїв через нестачу матеріалів. По-друге, доступ до високоякісної сировини сприяє впровадженню нових технологій, модернізації виробництва та підвищенню конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та міжнародному ринках.

Потрібно відмітити, що імпорتنі операції металургійної продукції створюють й певні виклики для національної економіки. Йдеться про підвищення імпортозалежності від стану світових ринків металів та їхніх цінних коливань і це робить вітчизняне виробництво більш вразливим до глобальних економічних та політичних потрясінь. Також зростають витрати на логістику та транспортування, а митні та регуляторні бар'єри можуть уповільнювати постачання та підвищувати загальну собівартість продукції. Необхідно враховувати й вплив концентрації поставок від обмеженої кількості постачальників, що підкреслює потребу диверсифікації джерел і стратегічного управління ланцюгами постачання.

З досвіду багатьох високорозвинених країн є очевидно, що імпорт продукції харчової промисловості надає національній економіці низку важливих переваг. Зокрема, по-перше, забезпечується доступ до високоякісних продуктів і сучасних технологій виробництва, що дозволяє підвищувати якість і безпеку харчових товарів на внутрішньому ринку; по-друге, розширюється асортимент продукції, задовольняючи потреби споживачів у різноманітних товарах та стимулюючи конкуренцію, яка мотивує вітчизняних виробників удосконалювати технологічні процеси та впроваджувати інновації; по-третє, підтримується розвиток переробних підприємств, надаючи їм можливість виготовляти продукцію більш високої доданої вартості та виходити на нові ринки.

Разом із цим імпорт продукції харчової промисловості створює певні виклики для внутрішніх виробників і системи постачання. Так, зростає конкуренція на ринку, що вимагає від вітчизняних підприємств підвищення ефективності виробництва та покращення якості продукції. Додатково, імпорتنі товари часто потребують відповідності міжнародним стандартам та сертифікації, що зумовлює необхідність додаткових інвестицій у контроль якості та відповідність нормам.

Притримуємося думку, що імпорт промислових товарів, зокрема машин, устаткування та електрообладнання, відкриває значні перспективи для розвитку національної промисловості. Так, надходження сучасних технологій і обладнання сприяє модернізації виробничих потужностей, підвищенню продуктивності та якості вітчизняної продукції. Важливо, що доступ до інноваційних рішень стимулює впровадження нових виробничих процесів, оптимізацію використання ресурсів і розвиток високотехнологічних напрямів промисловості, створюючи передумови для технологічного прориву та довгострокового зростання.

Потрібно відмітити й те, що із розширенням можливостей для виробництва зростає і рівень ризиків. Так,

високі витрати на закупівлю та транспортування устаткування збільшують фінансове навантаження на підприємства, а залежність від іноземних постачальників технологій може обмежувати швидкість впровадження інновацій і гнучкість виробництва у відповідь на зміни ринку. У таких умовах обмежений доступ до сучасних технологій підкреслює необхідність розвитку внутрішніх науково-технічних компетенцій, диверсифікації джерел обладнання та формування ефективної стратегії оновлення виробничих потужностей.

В умовах активної цифровізації та диджиталізації світової економіки імпорт IT-послуг відкриває широкі можливості для розвитку ринкової інфраструктури та підвищення ефективності бізнес-процесів у країні. Доступ до сучасних IT-рішень і хмарних сервісів дозволяє автоматизувати операційні процеси, оптимізувати управління ресурсами та зменшувати витрати на технологічне обслуговування.

Попри значні переваги та створення значних можливостей для економічного зростання, імпорт IT-послуг створює певні структурні й технологічні виклики для національного ринку. Відмітимо підвищення залежності від іноземних провайдерів, що може обмежувати контроль над критичною цифровою інфраструктурою та створювати ризики для стабільності роботи підприємств. Також може прослідковуватися погіршення показників кібербезпеки, зростання ризиків витоку або несанкціонованого доступу до даних, збільшення ймовірності відтоку кваліфікованих IT-спеціалістів за кордон у пошуках кращих умов праці. Все це підкреслює необхідність розвитку внутрішніх технологічних рішень, формування системи кіберзахисту та заходів щодо утримання й мотивації професійних кадрів.

Стосовно імпорту транспортних послуг доречно виділити оптимізацію логістичних процесів та зниження витрат на перевезення, що підвищує ефективність руху товарів як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках. Так, використання іноземних транспортних компаній та маршрутів дозволяє розширювати міжнародні транспортні коридори, забезпечувати більш гнучке планування перевезень і підтримувати розвиток експорту, полегшуючи доступ до нових ринків та сприяючи інтеграції в глобальні ланцюги постачання. З іншого боку, висока вартість міжнародних перевезень збільшує загальні логістичні витрати підприємств, підвищується імпортозалежність від геополітичної ситуації та потенційних митних бар'єрів.

Так, рис. 3 ілюструє стійкий взаємозв'язок між експортом та імпортом України за основними категоріями товарів і послуг у період масштабного воєнного вторгнення та значних зовнішніх гібридних загроз.

Примітно, що найбільший експортний профіцит в Україні спостерігається у сільськогосподарській продукції, зокрема у зернових культурах, олійних насіннях та продуктах рослинного походження. Розширення традиційних ринків збуту супроводжується диверсифікацією експортних каналів, що допомагає зменшити ризики, пов'язані з коливанням попиту на окремих ринках. Одночасний імпорт сільськогосподарської продукції підтримує стабільність внутрішнього споживчого ринку та забезпечує баланс між пропозицією і попитом.

| Перелік операцій                        | Експорт, млрд дол. США | Імпорт, млрд дол. США | Баланс, млрд дол. США / коментар                             | Ключові можливості / виклики                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|-----------------------------------------|------------------------|-----------------------|--------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <i>Сільсько-господарська продукція</i>  | 18,1                   | 7,8                   | <b>+10,3</b><br>чіткий експортний профіцит                   | ↑ розширення ринків збуту та диверсифікація експортних каналів;<br>↑ забезпечення стабільності внутрішнього споживчого ринку через імпорт; ↓ коливання світових цін; ↓ зростання логістичних та транспортних ризиків                                                                                                      |
| <i>Металургійна продукція</i>           | 6,4                    | 1,5                   | <b>+4,9</b><br>сформований основний експортний потенціал     | ↑ підвищення технологічності виробництва та розширення асортименту експорту продукції;<br>↑ покращення сировинної бази для промисловості та доступ до якісної імпоротної сировини; ↓ зростання волатильності світових ринків металів; ↓ високі енерговитрати виробництва; ↓ зростання транспортних та логістичних ризиків |
| <i>Продукція харчової промисловості</i> | 3,7                    | 7,7                   | <b>-4,0</b><br>імпорт перевищує експорт                      | ↑ вихід на нові ринки та формування брендів з високою доданою вартістю; ↑ доступ до високоякісних імпорتنних продуктів і технологій; ↓ посилення конкуренції для внутрішніх виробників; ↓ необхідність дотримання міжнародних стандартів та сертифікації; ↓ посилення сезонних коливань та затримок міжнародних поставок  |
| <i>Промислові товари</i>                | 3,5                    | 6,7                   | <b>-3,2</b><br>посилюється залежність від імпорту технологій | ↑ модернізація виробничих потужностей та підвищення технологічного рівня експортної продукції; ↑ доступ до інноваційного обладнання та імпорتنних технологій; ↓ високі інвестиційні потреби для оновлення виробництва; ↓ технологічна відсталість окремих секторів; ↓ зростання залежності від зовнішніх постачальників   |
| <i>ІТ-послуги</i>                       | 6,5                    | 6,4                   | <b>+0,1</b><br>сформовано практично рівний баланс            | ↑ розширення ринку ІТ-послуг та розвиток людського капіталу;<br>↑ доступ до сучасних технологій і хмарних сервісів; ↓ міграція кваліфікованих кадрів; ↓ підвищення залежності від іноземних провайдерів; ↓ посилення кіберризиків та загроз безпеці даних                                                                 |
| <i>Транспортні послуги</i>              | 4,1                    | 2,5                   | <b>+1,6</b><br>експорт перевищує імпорт                      | ↑ розвиток транзитного потенціалу та міжнародних транспортних маршрутів; ↑ оптимізація логістики та зниження витрат на перевезення; ↓ зростання геополітичних ризиків; ↓ посилення регуляторних обмежень; ↓ підвищення рівня зношеності транспортної інфраструктури                                                       |

**Рис. 3. Порівняння експорту та імпорту України за основними категоріями товарів і послуг у 2024 р.**

Стає очевидним, що перехід від сільського господарства до промислових секторів виявляє взаємозв'язок із металургійною галуззю, де сформований значний експортний потенціал. Підвищення технологічності виробництва та модернізація підприємств, разом із доступом до високоякісної імпоротної сировини, забезпечують стабільність поставок і зменшують волатильність ринку. Одночасна оптимізація транспортних маршрутів і логістики знижує ризики доставки продукції на зовнішні ринки та зміцнює конкурентоспроможність української металургії на міжнародному рівні.

У харчовій промисловості спостерігається перевищення обсягів імпорту над експортом, що створює потенціал для виходу на нові ринки та формування національних брендів. Натомість підвищена конкуренція для внутрішніх виробників підштовхує до дотримання міжнародних стандартів якості, сертифікації продукції та активного маркетингу, необхідного для збереження власної частки ринку.

Потрібно відмітити, що негативний торговельний баланс промислових товарів стимулює активну модернізацію виробничих потужностей і впровадження інно-

ваційного обладнання. Відомо й інше, залежність від зовнішніх постачальників створює додаткові виклики для стабільності вітчизняного виробництва у випадку глобальних економічних потрясінь.

Сектор послуг демонструє інший тип балансування, особливо в ІТ-галузі, де експорт і импорт практично рівні. Розвиток людського капіталу та залучення висококваліфікованих спеціалістів розширюють національні й міжнародні ринки, однак ризики втрати кадрів та загрози кібербезпеки потребують постійного інвестування у підвищення кваліфікації персоналу та захист інформаційних систем. Натомість у транспортній сфері перевага експорту над імпортом стимулює розвиток транзитного потенціалу, оптимізацію логістичних процесів і інтеграцію вітчизняної транспортної системи у міжнародні мережі. Поряд із цим залишаються проблеми зношеності інфраструктури, геополітичні ризики та регуляторні бар'єри.

## ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Аналізуючи структуру експорту та імпорту України у 2024 р., можна констатувати, що зовнішня торгівля відіграє ключову роль у формуванні економічного потенціалу країни та визначенні її технологічного розвитку. Зокрема, експорт сільськогосподарської продукції забезпечує значний профіцит торгового балансу, розширює ринки збуту та сприяє диверсифікації експортних каналів, водночас залишаючись вразливим до коливань світових цін, погодних умов і логістичних ризиків. У металургійному секторі експортна активність підвищує технологічний рівень виробництва і розширює асортимент продукції, а импорт металургійної сировини забезпечує стабільну базу для промисловості, знижуючи ризики коливань світових ринків.

Щодо харчової промисловості, спостерігається перевищення імпорту над експортом, що свідчить про потребу внутрішніх виробників у високоякісній сировині та сучасних технологіях, але це одночасно посилює конкуренцію і вимог до сертифікації та відповідності міжнародним стандартам. Промислові товари демонструють подібну тенденцію — импорт перевищує експорт, що відкриває можливості для модернізації виробничих потужностей та підвищення технологічного рівня продукції.

Сектор ІТ-послуг характеризується практично рівним балансом експорту та імпорту, що дозволяє одночасно розширювати міжнародний ринок і розвивати внутрішній людський капітал, хоча загострюються ризики міграції фахівців, кіберзагроз та залежності від іноземних провайдерів. Транспортні послуги, з іншого боку, демонструють профіцит у зовнішній торгівлі, сприяють розвитку транзитного потенціалу та міжнародних транспортних маршрутів, а їхній импорт дозволяє оптимізувати логістику і знижувати витрати перевезень.

Загалом, українська економіка отримує суттєві можливості зростання через ефективне використання експортного потенціалу і цілеспрямований импорт стратегічно важливих товарів та послуг. Попри це збереження

конкурентоспроможності та технологічної незалежності потребує активного управління ризиками коливань світових цін, логістичних обмежень та забезпечення сталого розвитку промислових потужностей.

Перспективи дослідження пов'язані з поглибленим аналізом впливу структури експорту та імпорту на технологічний розвиток окремих секторів економіки, розвиток людського капіталу та конкурентоспроможність вітчизняної продукції на міжнародних ринках.

### Література:

1. Лупак Р. Л. Розвиток підприємництва в умовах імпортонасичення внутрішнього ринку України. Підприємство і торгівля. 2018. Вип. 22. С. 136—142.
2. Лупак Р. Л. Державна політика управління безпекою розвитку внутрішнього ринку із застосуванням інструменту імпортозаміщення. Економічний форум. 2017. № 4. С. 20—29.
3. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л. Ідентифікація загроз економічній безпеці в процесі посилення імпортозалежності. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. 2018. Вип. 55. С. 12—17.
4. Гурочкіна В. В., Менчинська О. М. Оцінка ступеня локалізації виробництва та імпортозалежності підприємств промисловості. Економіка: реалії часу. 2018. № 5 (39). С. 21—29.
5. Kovbatiuk M., Kovbatiuk G., Shkliar V. The model of assessment of goods exports of Ukraine to the world integration associations. Baltic Journal of Economic Studies. 2023. № 9 (1). P. 71—81.
6. Савлук Р. Вплив експортного потенціалу на структурну модернізацію національної економіки. Економіка та суспільство. 2024. № 66. URL: <https://surl.it/lplril>
7. Федішин І., Гарматій Н. Моделювання впливу динаміки експорту та товарообороту України на макроекономічні показники національної економіки. Соціально-економічні проблеми і держава. 2024. Вип. 1 (30). С. 75—85.
8. Тума С. Г., Яковенко Я. Ю., Маслак М. В., Пирогов Д. Л., Пирогов Є. Д. Статистичний аналіз структурних зрушень у експортному потенціалі України: виклики глобалізації та перспективи адаптації. Здобутки економіки: перспективи та інновації. 2025. № 15. URL: <https://surl.cc/dmamqi>
9. Надвірнянський Ю. Р. Еволюція становлення міжнародних торгово-економічних відносин. Наукові перспективи. 2023. № 1 (31). URL: <https://surl.li/bdnhfl>
10. Яновська В., Гурочкіна В. Україна у глобальних ланцюгах створення вартості: виклики та перспективи економічного розвитку. Економіка та суспільство. 2024. № 65. URL: <https://surl.lu/jhybcl>
11. Чепелюк М. І., Мельник Я. М. Аналіз обсягів експортно-імпортової діяльності ринку Європейського Союзу. Бізнес Інформ. 2024. № 5. С. 26—32.
12. Щур К. О., Тульчинська С. О., Погребняк А. Ю. Вплив глобальних економічних трендів на зовнішньоекономічну діяльність торговельних підприємств в Україні. Economic Synergy. 2025. Вип. 1 (15). С. 66—77.
13. Чичкало-Кондрацька І. Б., Титаренко Л. М. Національна економіка України в системі міжнародних економічних відносин: ретроспектива та сучасні виклики

ки. Ефективна економіка. 2025. № 2. URL: <https://surl.li/puvqqz>

14. Атаманчук З., Кузьменко Є. Виклики та можливості розвитку зовнішньої торгівлі України під час війни. Економіка та суспільство. 2025. № 72. URL: <https://surl.li/qefyhr>

15. Кваша С. М., Павленко О. М., Вакуленко В. Л. Особливості формування міжнародних економічних відносин в умовах воєнного стану. Сталий розвиток економіки. 2024. № 2. С. 218—222.

16. Орел Ю. Л., Прочан А. О., Нестеренко О. П. Перспективи післявоєнного відновлення економіки України: реалії сьогодення. Академічні візії. 2024. № 31. URL: <https://surl.li/twdvki>

17. Батракова Т. І., Фоменко С. С. Сучасний стан зовнішньої торгівлі України в умовах економічної нестабільності. Цифрова економіка та економічна безпека. 2023. Вип. 4 (04). С. 56—62.

18. Яровенко Т., Літвін Я., Терещенко Г. Розвиток міжнародної торгівлі України в кризових умовах. Галицький економічний вісник Тернопільського національного технічного університету. 2022. № 78 (5—6). С. 174—178.

19. Іванов С. В., Ляшенко В. І., Осадча Н. В. Стратегічні напрями формування експортної стратегії України в умовах відновлення економіки. Економічний вісник Донбасу. 2022. № 1 (67). С. 16—27.

20. Telnova H., Kolodiziev O., Petchenko M., Yakushev O., Shulga N., Kochetkov V. Foreign trade policy and its impact on economic growth. Financial and credit activity: problems of theory and practice. 2023. Vol. 4 (51). P. 345—357.

#### References:

1. Lupak, R. L. (2018), "Development of entrepreneurship in the conditions of import saturation of the domestic market of Ukraine", *Pidpryyemnytstvo i torhivlya*, vol. 22, pp. 136—142.

2. Lupak, R. L. (2017), "State policy of managing the security of the development of the domestic market with the use of the import substitution tool", *Ekonomichnyy forum*, vol. 4, pp. 20—29.

3. Vasylytsiv, T. G., and Lupak, R. L. (2018), "Identification of threats to economic security in the process of increasing import dependence", *Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 55, pp. 12—17.

4. Gurochkina, V. V., and Menchynska, O. M. (2018), "Assessment of the degree of localization of production and import dependence of industrial enterprises", *Ekonomika: realiyi chasu*, vol. 5 (39), pp. 21—29.

5. Kovbatiuk M., Kovbatiuk G., and Shkliar V. (2023), "The model of assessment of goods exports of Ukraine to the world integration associations", *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 9 (1), pp. 71—81.

6. Savluk, R. (2024), "The impact of export potential on the structural modernization of the national economy", *Ekonomika ta suspilstvo*, [Online], vol. 66, available at: <https://surl.li/lplril> (Accessed 30 October 2025).

7. Fedyshyn, I., and Garmatiy, N. (2024), "Modeling the impact of the dynamics of exports and trade turnover of Ukraine on macroeconomic indicators of the national economy", *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava*, vol. 1 (30), pp. 75—85.

8. Tuma, S. G., Yakovenko, Ya. Yu., Maslak, M. V., Pirogov, D. L., and Pirogov, E. D. (2025), "Statistical analysis of structural shifts in the export potential of Ukraine: challenges of globalization and prospects for adaptation", *Zdobutky ekonomiky: perspektyvy ta innovatsiyi*, [Online], vol. 15, available at: <https://surl.li/cc/dmamqi> (Accessed 10 September 2025).

9. Nadvirnyanskyi, Yu. R. (2023), "Evolution of the formation of international trade and economic relations", *Naukovi perspektyvy*, [Online], vol. 1 (31). URL: <https://surl.li/bdnhfl> (Accessed 03 September 2025).

10. Yanovska, V., and Gurochkina, V. (2024), "Ukraine in global value chains: challenges and prospects for economic development", *Ekonomika ta suspilstvo*, [Online], vol. 65, available at: <https://surl.li/jhybcl> (Accessed 03 September 2025).

11. Chepelyuk, M. I., and Melnyk, Ya. M. (2024), "Analysis of the volume of export-import activity of the European Union market", *Biznes Inform*, vol. 5, pp. 26—32.

12. Shchur, K. O., Tulchynska, S. O., and Pogrebnyak, A. Yu. (2025), "The impact of global economic trends on the foreign economic activity of trading enterprises in Ukraine", *Economic Synergy*, vol. 1 (15), pp. 66—77.

13. Chychkalo-Kondratska, I. B., and Tytarenko, L. M. (2025), "The national economy of Ukraine in the system of international economic relations: retrospective and modern challenges", *Efektivna ekonomika*, vol. 2, available at: <https://surl.li/puvqqz> (Accessed 03 September 2025).

14. Atamanchuk, Z., and Kuzmenko, E. (2025), "Challenges and opportunities for the development of foreign trade of Ukraine during the war", *Ekonomika ta suspilstvo*, [Online], vol. 72, available at: (Accessed 05 September 2025).

15. Kvasha, S. M., Pavlenko, O. M., and Vakulenko, V. L. (2024), "Peculiarities of the formation of international economic relations in conditions of martial law", *Stalyy rozvytok ekonomiky*, vol. 2, pp. 218—222.

16. Orel, Yu. L., Prochan, A. O., and Nesterenko, O. P. (2024), "Prospects for the post-war recovery of the economy of Ukraine: current realities", *Akademichni viziyyi*, [Online], vol. 31, available at: <https://surl.li/twdvki> (Accessed 11 September 2025).

17. Batrakova, T. I., and Fomenko, S. S. (2023), "Current state of foreign trade of Ukraine in conditions of economic instability", *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*, vol. 4 (04), pp. 56—62.

18. Yarovenko, T., Litvin, Ya., and Tereshchenko, G. (2022), "Development of international trade of Ukraine in crisis conditions", *Halytskyi ekonomichnyy visnyk Ternopilskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu*, vol. 78 (5—6), pp. 174—178.

19. Ivanov, S. V., Lyashenko, V. I., and Osadcha, N. V. (2022), "Strategic directions of formation of export strategy of Ukraine in conditions of economic recovery", *Ekonomichnyy visnyk Donbasu*, vol. 1 (67), pp. 16—27.

20. Telnova, H., Kolodiziev, O., Petchenko, M., Yakushev, O., Shulga, N., and Kochetkov, V. (2023), "Foreign trade policy and its impact on economic growth", *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, vol. 4 (51), pp. 345—357.

*Стаття надійшла до редакції 03.12.2025 р.*